

Türkiye PMIF Karbon
Piyasası Geliştirme
Projesi

Paydaş
Katılım Planı

Proje No: P180248

Şubat, 2023

İçerik tablosu

1	GİRİŞ :	4
2	PROJE ÖZETİ :	5
3	PAYDAŞ KATILIM PLANI HEDEFLERİ:	6
4	DÜZENLEYİCİ BAĞLAM:	6
4.1	Paydaş Katılımı için Türkiye Gereksinimleri	6
4.2	Paydaş Katılımı için Dünya Bankası Gereklilikleri	7
5	PAYDAŞ TANIMLAMASI	8
5.1	Proje paydaşları:	8
5.1.1	Paydaş Kategorileri	8
5.1.1.1	Etkilenen Taraflar	9
5.1.1.2	Diğer İlgili Taraflar	9
5.1.1.3	Hassas Gruplar	10
5.2	Paydaş Katılım Metodolojisi	10
5.2.1	Prensipler	10
5.3	Bugüne Kadar Paydaş Katılımı	10
5.4	Proje Paydaşlarının Ön Listesi	13
6	PAYDAŞ KATILIM PROGRAMI	18
6.1	Etkileşim Yöntemleri ve Araçları	18
6.1.1	Bilgi Paylaşımı için Önerilen Stratejiler ve Materyaller	20
7	KAYNAKLAR VE SORUMLULUKLAR	23
7.1	Kaynaklar	23
7.2	Sorumluluklar	23
8	ŞİKÂyet MEKANİZMASI	25
8.1	Ulusal Düzeyde Şikâyet Mekanizması	25
8.2	Bakanlık Düzeyinde Şikâyet Mekanizması	27
8.3	Dünya Bankası Şikâyet Giderme Hizmeti	27
9	İZLEME VE RAPORLAMA	28

KISALTMALAR

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BM: Birleşmiş Milletler
BİST: Borsa İstanbul Anonim Şirketi
CİMER: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
ÇŞİDB: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
COP: Taraflar Konferansı
CPF: Ülke Ortaklığı Çerçevesi
DEİK: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
EÇBS: Çevre Bilgi Sistemi
EPIAŞ: Enerji Borsası İstanbul
ERCST: İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Geçiş Konulu Avrupa Yuvarlak Masa Toplantısı
ESF: Çevresel ve Sosyal Çerçeve
ESCP: Çevresel ve Sosyal Taahhüt Planı
ESS: Çevresel ve Sosyal Standartlar
ETS: Emisyon Ticaret Sistemi
EÜD: Elektrik Üreticileri Derneği
GUID: Gübre İmalatçıları İthalatçıları ve İhracatçıları Birliği
İDB: İklim Değişikliği Başkanlığı
İDUKK: İklim Değişikliği Uyum Koordinasyon Kurulu
İKV: Ekonomik Kalkınma Vakfı
İRD: İzleme, Raporlama ve Doğrulama
KFA: Karbon Fiyatlandırma Araçları
KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MKK: Türkiye Sermaye Piyasasının Merkezi Saklama Kuruluşu
MÜSİAD: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
PESTEL: Politik, ekonomik, sosyal, teknolojik, çevresel ve yasal faktörler
PUB: Proje Uygulama Birimi
PKP: Paydaş Katılım Planı
PLR: Performans ve Öğrenme İncelemesi

PMI: Pazar Uygulama Ortaklığı Programı
PMIF: Piyasa Uygulama Kolaylığı
PMR: Pazara Hazırlık Ortaklığı Programı
SBSTA: Bilimsel ve Teknolojik Danışmanlık için Yardımcı Organ
SBI: Uygulama için Yardımcı Organ
SKD: Sürdürülebilir Kalkınma için İş Konseyi Türkiye
SPK: Sermaye Piyasası Kurulu
STK: Sivil Toplum Kuruluşları
SWOT: Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler
TAKASBANK: İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
TALSAD: Türkiye Alüminyum Sanayicileri Derneği
TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEPAV: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TİKA: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TİM: Türkiye İhracatçılar Meclisi
TMB: Türkiye Müteahhitler Birliği
TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSE: Türk Standartları Enstitüsü
TSKB: Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
TTGV: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TÜRKAK: Türk Akreditasyon Kurumu
TURKÇİMENTO: Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği
TURKONFED: Türkiye Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
TÜBİTAK BİLGEM: Bilişim Ve Bilgi Güvenliği Araştırma Merkezi
VCM: Gönüllü Karbon Piyasası
VER: Doğrulanmış Emisyon Azaltma
YASED: Uluslararası Yatırımcılar Derneği

1 GİRİŞ :

Bu Paydaş Katılım Planı (PKP), Çevresel ve Sosyal Standart (ESS) 10 Paydaş Katılımı ve Dünya Bankası'nın Çevresel ve Sosyal Çerçevesine (ESF) ilişkin Bilgi Açıklamalarına uygun olarak “Türkiye Piyasa Uygulama Kolaylığı (PMIF) Karbon Piyasası Geliştirme Projesi Ortaklığı” için hazırlanmıştır. PKP, paydaşlar arasında Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) ve diğer karbon fiyatlandırma araçlarına yönelik hazırlığın güvence altına alınmasına ve desteğin artırılmasına odaklanacaktır. Bu, bir iletişim planının geliştirilmesi ve uygulanması, eğitim verilmesi, seminerler, çalıştaylar ve konferanslar düzenlenmesi yoluyla başarılabacaktır.

Ülkelerin Ulusal Katkı Beyanlarında belirtilen emisyon azaltım hedeflerine ulaşmak için birbirleriyle gönüllü olarak işbirliği yapmalarını sağlayan 6. Madde desteği, Türkiye için bu konuda bir politika yol haritasının geliştirilmesine odaklanacak ve hazırlık aşamasındaki tüm ilgili personel için Birleşmiş Milletler (BM) müzakerelerinde kapasite geliştirmesini sağlayacaktır. Bu, bir ulusun (veya ülkelerin), bir veya daha fazla ülkeye 6. Madde kapsamındaki iklim hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olmak için sera gazı emisyonlarının azaltılması yoluyla elde edilen karbon kredilerini transfer etmesine izin verileceği anlamına gelir.

Son olarak, ETS'nin geliştirilmesi ile Adil Geçiş politikaları arasındaki tutarlılığın sağlanması için ETS'nin sosyal etkilerine ilişkin kapsamlı bir çalışma yapılmasına destek verilecektir. Türkiye Yeşil Mutabakat Eylem Planı'nda yer alan eylemlerden biri de ulusal bir karbon fiyatlandırma mekanizmasının oluşturulmasıdır. Ayrıca, İklim Şura'sı ana tavsiyelerinden biri, pilot aşamadan başlayarak 2024 yılına kadar Türkiye'de ulusal bir ETS oluşturmaktır. ETS'nin temel parametrelerinin ulusal İklim Kanunu'nda düzenlenmesi planlanmaktadır. Bu yasama sürecinin sonucu, ETS için temel tasarım ve uygulama seçeneklerini belirleyecek, daha geniş yasal ve kurumsal çerçevesini oluşturacak olsa da, daha fazla kural ve teknik rehberlik içeren müteakip tüzük ve genelgelerde bir dizi operasyonel detayın belirtilmesi planlanacaktır. Karbon Fiyatlandırma Araçları (KFA'lar), enerji yoğun endüstrileri karbondan arındırmak ve daha temiz yakıtlara geçmek için bir teşvik sağlar. Bu geçiş, tüm endüstrilerin yeniden yerleştirilmesi ve ayarlanması dahil olmak üzere ekonomide derin yapısal değişiklikleri gerektirecek ve bazı endüstriler, diğerleri büyüdükçe ve yeni endüstriler ortaya çıktıkça olumsuz sonuçlarla karşılaşabilir. Bu nedenle, karbon fiyatlandırma politikalarını başarılı kılmamanın önemli bir parçası, olumsuz etkilenenler için 'adil bir geçiş' sağlamaktır. Adil Bir Geçiş, yeşil geçişin ve karbon fiyatlandırması gibi yeşil politikaların sosyal etkilerini ele alarak kimsenin geride kalmamasını sağlıyor.

2 PROJE ÖZETİ :

“Türkiye PMIF Karbon Piyasası Geliştirme Projesi”nin temel amacı, başta ETS olmak üzere karbon fiyatlandırma araçlarının ve Madde 6 mekanizmalarının kapasitesinin geliştirilmesi ve piyasaya sürülmesinde Türkiye Cumhuriyeti’ne destek olmak olacaktır. Piyasa Uygulaması için Ortaklık (PMI) programı kapsamında, karbon vergisi ve yerel kredilendirme mekanizması gibi diğer karbon fiyatlandırma araçlarına (KFA'lar) ilişkin hususlar da verilmektedir.

Dünya Banka’sının Türkiye için FY18 - FY21 Ülke Ortaklığı Çerçevesi (CPF) yürüttüğü PMI projesi ilk olarak FY18- FY21 CPF dönemini kapsayacak şekilde tasarlanmış ancak sonrasında FY22-23 dönemlerini de Performans ve Öğrenme İncelemesi (PLR) ile kapsayacak şekilde genişletilmiştir. PMI projesi, genişletilmiş CPF'nin “iklim eylemi” olan Hedef 9'unu doğrudan destekler. Türkiye PMIF Karbon Piyasasını Geliştirme Projesi kapsamında aşağıdaki faaliyetler planlanmaktadır;

Faaliyet 1. Ülkenin Kalkınma Politikası Karışımında Karbon Fiyatlandırması (karbon fiyatlandırma alternatifleri ile mevcut mevzuat, politikalar ve kurumlar arasındaki etkileşimlerin belirlenmesini, ülkenin kalkınma politikası çerçevesine entegre edilecek karbon fiyatlandırma politikalarına yönelik tavsiyeleri içerir),

Faaliyet 2. İstişare süreci aracılığıyla Karbon Fiyatlandırması Uygulaması için siyasi taahhüt, kapasite geliştirme ve destekleyici yapılar. (tasarım ve uygulama aşamaları için bir çalışma programı geliştirerek karbon fiyatlandırma aracına (KFA) ilişkin karar alma sürecine desteği, kurumların rol ve sorumluluklarını içeren KFA uygulaması için bir yol haritası ve zaman çizelgesi geliştirmeyi içerir)

Faaliyet 3.1 Ulusal Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) (mevcut mevzuatın ve PMR Projelerinin çıktılarının gözden geçirilmesi, ETS için tasarım seçeneklerinin ana hatlarını, tüm ETS sektörleri için emisyon yoğunluğu kıyaslamalarının geliştirilmesini, taslak ETS Mevzuatının hazırlanmasına destek kısmını, ETS’nin ekonomik etkilerin modellenmesini, kayıt sisteminin geliştirilmesini, ETS Pilot uygulamasının desteklenmesini ve ETS Faz I'ın uygulanması için hazırlıklarını kapsar),

Faaliyet 3.2 Karbon Vergisi (karbon fiyatlandırmasının bir karbon vergisi mekanizması içerecek şekilde genişletilmesinin değerlendirilmesini, karbon vergisi için taslak mevzuat hazırlanmasına desteği içerir),

Faaliyet 3.3 Yurtiçi Kredilendirme Mekanizması (bir yerli kredilendirme mekanizmasının tasarımını, birincil ve ikincil mevzuat taslağının geliştirilmesini, seçilen sektörler için standartlar ve metodolojileri, kılavuz belgeler dahil olmak üzere kredilendirme mekanizmasının uygulanmasını içerir),

Faaliyet 4.1 Karbon Fiyatlandırması ve Piyasaları için Kesişen Faaliyetler (PMI bileşenleri için bir tanıtım ve görünürlük programı, paydaş katılımının geliştirilmesi ve yerel karbon fiyatlandırması için kapasite geliştirme dahil olmak üzere karbon fiyatlandırması için bir İletişim Stratejisinin geliştirilmesini içerir),

Faaliyet 4.2 Madde 6 (güncellenmiş politikalar ve bilgiler dikkate alınarak 6. Madde mekanizmalarına ilişkin Türkiye için potansiyel yol haritalarının geliştirilmesini içerir),

Faaliyet 4.3 Adil Geçiş (karbon fiyatlandırma araçları için Adil Geçiş Stratejisi ve Eylem Planının geliştirilmesini içerir).

3 PAYDAŞ KATILIM PLANI HEDEFLERİ:

Bu Paydaş Katılım Planının (PKP) genel amacı, açıklama ve istişare de dahil olmak üzere PMI Programının uygulanması boyunca paydaş katılımı için bir program tanımlamaktır. PKP, farklı ilgili ve etkilenen paydaş gruplarını ve bu gruplara ulaşmak için yaklaşımları tanımlar. PKP genel olarak aşağıdaki amaçlara hizmet eder: i) paydaş belirleme ve analizi; (ii) etkileşim yöntemlerini ve araçlarını belirtmek; ve (iii) planın uygulanmasında farklı aktörlerin rollerinin ve sorumluluklarının tanımlanması; (iv) bir şikayet mekanizmasının oluşturulması ve uygulanması; ve (v) izleme ve raporlama düzenlemeleri. Paydaş Katılım Planı, PMI Programı kapsamında paydaşlarla nasıl iletişim kurulacağını ana hatlarıyla belirtir ve ilgili tarafların ve kuruluşların Karbon Piyasası Uygulama Ortaklığı programı hakkında endişelerini dile getirebileceği, geri bildirimde bulunabileceği veya şikayette bulunabileceği bir mekanizma içerir.

Paydaş katılımı bu programın önemli bir bileşenidir ve Proje Uygulama Birimi (PUB), hem bir önceki Piyasaya Hazırlık Ortaklığı Programı (PMR) kapsamında hem de Türkiye'nin Yeşil Mutabakat Eylem Planı Çalışma Grubu bünyesinde Ulusal Karbon Fiyatlandırması İhtisas Çalışma Grubu'nun faaliyetleri sonucunda oluşmuştur. İhtisas Çalışma Grubu, çeşitli paydaş gruplarında geniş bir odak noktası listesine sahiptir. Bu uygulama sürecinde, Proje Uygulama Birimi'nin (PUB) paydaş gruplarıyla ilişkilerini daha da geliştirerek olabildiğince çok kurum ve kuruluşa ulaşması beklenmektedir. Bu, bilinçlendirme çalışmalarının başarısının devam etmesini sağlayacak ve bu faaliyetlerin olabildiğince geniş kitlelere ulaşmasını kolaylaştıracaktır. PUB'ın paydaş odak noktası listesini büyütme devam etmesi beklenmektedir.

4 DÜZENLEYİCİ BAĞLAM:

4.1 Paydaş Katılımı için Türkiye Gereksinimleri

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası düzenlemelerinde paydaş katılımı Anayasa ile güvence altına alınmıştır. Anayasa, insanların görüşlerini özgürce ifade edebilmelerini sağlayan hükümler içermektedir. Türkiye Anayasasının 25. maddesi olan "Düşünce ve kanaat hürriyeti" maddesine göre herkes düşünce ve fikir hürriyetine sahiptir. Her ne sebeple ve amaçla olursa olsun hiç kimse, düşünmez ve görüşlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

"Düşünceyi İfade ve Yayma Özgürlüğü (Türkiye Anayasası'nın 26. Maddesi)"nde de vurgulandığı gibi; herkesin düşünce ve kanaatlerini tek başına veya toplu olarak söz, yazı, resim veya diğer

vasıtalara açıklama ve yayma hakkı vardır. Bu özgürlük, resmi makamların müdahalesi olmaksızın bilgi, fikir alma veya verme özgürlüğünü içerir. Aynı zamanda herkesin "Dilekçe Hakkı" vardır (Türkiye Anayasası'nın 74. maddesi). Buna göre, vatandaşlar ve Türkiye'de ikamet eden yabancılar, karşılıklılık kaydıyla, kendileri veya kamuoyu ile ilgili dilek ve şikayetlerini yetkili mercilere ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazılı olarak başvurma hakkına sahiptir.

2872 Sayılı Çevre Kanununda Amaç, Tanımlar ve Esaslar başlığı altında “Madde 1; Bu Kanunun amacı, tüm canlıların ortak mülkiyeti olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır.” Ayrıca “Bilgi edinme ve başvuru hakkı” başlıklı 30. maddesi; “Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkes, ilgili mercilere başvurarak gerekli tedbirlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını talep edebilir.” 9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında herkesin çevre ile ilgili bilgilere ulaşma hakkı vardır. Ancak, açıklanması halinde üreme alanları ve nadir türler gibi çevresel değerlere zarar verecek bilgilere ilişkin talepler de bu Kanun kapsamında reddedilebilir.

Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'un 3. maddesi uyarınca Türkiye Büyük Millet Meclisine istek ve şikayetlerini yazılı dilekçe ile başvurma hakkına sahiptir (01.11.1984 tarihli ve 3071 sayılı Resmi Gazete). Türkiye'de yaşayan yabancılar da mütakabiliyet ve dilekçelerinde Türkçe kullanmak şartıyla bu hakka sahiptir.

Çevre Kanunu'nun 10. maddesi kapsamında hazırlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (25.11.2014 tarihli ve 29186 sayılı Resmi Gazete) (11.08.1983 tarihli ve 18132 sayılı Resmi Gazete) proje hakkında kamuoyunu bilgilendirme ve istişare amaçlı bir halkın katılımı toplantısı düzenlemeyi amaçlamaktadır.

4.2 Paydaş Katılımı için Dünya Bankası Gereklilikleri

Dünya Bankası'nın Çevresel ve Sosyal Çerçevesi (ESF) 1 Ekim 2018'de yürürlüğe girdi. “Yararlanıcı ve proje paydaşları, iyi uluslararası uygulamanın kilit bir unsuru olarak” ESS10, etkili paydaş katılımının, projelerin çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğini ve proje performansına önemli ölçüde artırabileceğini, ayrıca başarılı proje tasarımına ve uygulamasına önemli ölçüde katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır.

2018 ESF ve ESS10 tarafından tanımlandığı gibi, paydaş katılımı, proje yaşam döngüsü boyunca devam eden kapsayıcı bir süreçtir. Düzgün tasarlanıp uygulandığında, bir projenin çevresel ve sosyal risklerinin başarılı bir şekilde yönetilmesi için önemli olan güçlü, yapıcı ve duyarlı ilişkilerin geliştirilmesini destekler. ESS10'un temel unsurları şunları içerir:

Paydaş katılımı, proje geliştirme sürecinin erken bir aşamasında başlatıldığında en etkilidir ve erken proje kararları ile proje değerlendirme, yönetim ve izlemenin ayrılmaz bir parçasıdır.

Yararlanıcılar, proje yaşam döngüsü boyunca paydaşlarla ilişki kuracak, bu tür bir katılımı proje geliştirme sürecinde mümkün olduğunca erken ve proje tasarımı konusunda paydaşlarla anlamlı istişareye izin veren bir zaman çerçevesi içinde başlatacaktır. Paydaş katılımının doğası, kapsamı ve sıklığı, projenin doğası ve ölçeği ile potansiyel riskleri ve etkileri ile orantılı olacaktır.

Yararlanıcılar, tüm paydaşlarla anlamlı istişarelerde bulunacaklardır. Yararlanıcılar, paydaşlara zamanında, ilgili, anlaşılır ve erişilebilir bilgiler sağlayacak ve manipülasyon, müdahale, zorlama, ayrımcılık ve sindirme olmaksızın kültürel olarak uygun bir şekilde paydaşlarla istişarelerde bulunacaktır.

Bu ESS'de daha ayrıntılı olarak detaylandırıldığı üzere paydaş katılım süreci şunları içerecektir: (i) paydaş belirleme ve analizi; (ii) paydaşlarla nasıl ilişki kurulacağının planlanması; (iii) bilgilerin açıklanması; (iv) paydaşlarla istişare; (v) şikayetlerin ele alınması ve yanıtlanması; ve (vi) paydaşlara raporlama.

Çevresel ve sosyal değerlendirmenin bir parçası olarak, yararlanıcı, danışılan paydaşların tanımı, alınan geri bildirimin bir özeti ve geri bildirimin nasıl dikkate alındığına ya da göz arda edildiğini dair kısa bir açıklama da dahil olmak üzere, paydaş katılımının belgelenmiş bir kaydını tutar.

Yararlanıcıların, projenin doğası ve ölçeği ile potansiyel riskleri ve etkileri ile orantılı bir PKP geliştirmeleri gerekmektedir. Paydaşlar belirlenmeli ve PKP, proje Dünya Bankası tarafından değerlendirilmeden önce mümkün olan en kısa sürede kamuoyunun incelemesine ve yorumuna açıklanmalıdır. ESS10 ayrıca, projeden etkilenen tarafların ve diğerlerinin endişelerini dile getirmelerine ve geri bildirimde bulunmalarına olanak tanıyan bir şikayet çözüm mekanizmasının geliştirilmesini ve uygulanmasını gerektirir.

5 PAYDAŞ TANIMLAMASI

5.1 Proje paydaşları:

Proje Paydaşları, projede rolü olan, projeden etkilenebilecek veya projeye ilgilenen kişi/kurumlar/sivil toplum kuruluşlarıdır (STK). PMI projesinde paydaşların etkilenen taraflar, diğer ilgili taraflar ve hassas gruplar olarak sınıflandırılması planlanmaktadır.

5.1.1 Paydaş Kategorileri

Paydaş belirleme, genel paydaş katılım sürecini yönetmede önemli bir adımdır ve belirli bir paydaş grubunun istişare sürecinde baskın hale gelme riskini azaltır. Paydaşlar arasındaki dinamikler ve onların projeye dahil olmalarından kaynaklanan riskler ve fırsatlar dikkate alınarak proje yaşam döngüsünde mümkün olduğu kadar erken gerçekleştirilmelidir. Paydaş belirleme, paydaşların ilgi düzeylerine ve proje ile etkileşimlerine dayalıdır. ESS 10'a göre, proje paydaşları üç grup altında kategorize edilir:

- Projeden etkilenen taraflar, fiziksel çevrelerine, sağlıklarına, güvenliklerine, kültürel uygulamalarına, refahlarına veya geçim kaynaklarına yönelik fiili etkiler veya potansiyel riskler nedeniyle projeden etkilenen veya etkilenmesi muhtemel kişi veya grupları ifade eder.
- Diğer ilgili taraflar (DIT'ler), proje konumu, özellikleri, etkileri veya kamu yararı ile ilgili konular nedeniyle projeye ilgi duyabilecek kişi veya grupları ifade eder. Örneğin, bu taraflar arasında düzenleyiciler, hükümet yetkilileri, özel sektör, bilim camiası, akademisyenler, sendikalar, kadın örgütleri, diğer sivil toplum kuruluşları ve kültürel gruplar yer alabilir.

- Hassas Gruplar, özel durumları nedeniyle proje etkilerinden olumsuz etkilenme olasılığı daha yüksek olan veya bir projenin faydalarından yararlanma becerileri diğerlerinden daha sınırlı olan bireyleri veya grupları ifade eder. Bu tür bir bireyin/grubun genel istişare sürecinden dışlanması/bu sürece tam olarak katılamaması daha olasıdır ve bu nedenle, özel önlemler veya yardımlara ihtiyaç duyabilir.

5.1.1.1 Etkilenen Taraflar

Etkilenen taraflar, bireyler ve gruplar muhtemelen doğrudan veya dolaylı bir karbon fiyatına maruz kalacaktır. Bunlar tesisler ve tüketiciler olarak kategorize edilir;

- **Tesisler:** Emisyon ticaret sisteminin uygulanmasının bir sonucu olarak karbon fiyatı, emisyon ticaret sistemi kapsamındaki tesisleri, karbon yoğun girdilerin ve süreçlerin artan maliyeti açısından etkiler ve tesisleri daha düşük karbonlu üretim süreçlerine geçmeye ve karbon yoğunluğunu azaltma teknolojilerine yatırım yapmaya teşvik eder. Öte yandan, üretim sürecinin artan maliyeti bazı tesislerin uluslararası ekonomik rekabet edebilirliğini etkileyebilir. Bu nedenle, emisyon ticaret sisteminin tesisler üzerindeki potansiyel ekonomik etkilerini dikkate almak daha iyidir.
- **Tüketiciler:** Yüksek karbon ayak izine sahip endüstriyel ürünler için daha yüksek nihai maliyetler, tüketicileri etkileyecek ve onları daha az karbon yoğun alternatifler seçmeye teşvik edecektir. Sonuç olarak, bir karbon fiyatının kullanımı, tüketicilerin davranışlarını dolaylı olarak etkiler.

5.1.1.2 Diğer İlgili Taraflar

Diğer İlgili Taraflar, projeden doğrudan etkilenmeyen ancak çıkarlarının projeden etkilendiğini düşünen, algılayan veya projeyi ve uygulama sürecini bir şekilde etkileyebilecek bireyleri/grupları/kuruluşları içerebilir. Diğer ilgili taraflar, finansal kuruluşlar ve bankalar, hükümet içi politika yapıcılar, diğer devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları (dernekler, meclisler, akademisyenler) gibi dört farklı grup altında kategorize edilmektedir. Bu tarafların görevleri Bölüm 5.4 Proje Paydaşlarının Ön Listesi'nde açıklanmaktadır.

- **Finans Kuruluşları ve Bankalar:** ETS'nin kayıt sistemi, piyasa gözetimi vb. bazı bileşenlerinin işlemleri bu kuruluşlar tarafından yürütülmektedir.
- **Hükümet İçi Politika Belirleyiciler:** İlgili Türk Bakanlıkları, iyi işleyen bir ETS'yi tanıtmak ve uygulamak için yakın bir şekilde birlikte çalışmalıdır.
- **Diğer Devlet Kurumları:** Bu kuruluşlar, sistemin verimli bir şekilde işlemlerini sağlamak için araştırma yaparak ETS'nin uygulanmasına katkıda bulunacaktır.
- **Sivil Toplum Kuruluşları:** Devlet kurumlarının yanı sıra bu kuruluşlar, başta özel sektör ve üniversiteler olmak üzere koordinasyon ve bilgi paylaşımını sağlar.

5.1.1.3 Hassas Gruplar

Bir emisyon ticareti sisteminin getirilmesi, emisyon yoğun sektörleri üretim süreçlerinde düşük karbonlu teknolojileri benimsemeye teşvik eder. Dolayısıyla bu geçiş, kariyerlerinin tamamını emisyon yoğun sektörlerde çalışarak geçirmiş kişiler için olumsuz sorunlara neden olabilir.

5.2 Paydaş Katılım Metodolojisi

5.2.1 Prensipler

En iyi uygulama yaklaşımlarını karşılamak için, aşağıdaki paydaş katılımı ilkeleri PKP'nin temelini oluşturur: Açıklık ve yaşam döngüsü yaklaşımı: tüm yaşam döngüsü boyunca tüm geliştirme girişimleri için kamuoyu istişareleri düzenlenmelidir;

Bilgilendirilmiş katılım ve geri bildirim: bilgi sağlanmalı ve tüm paydaşlar arasında uygun bir formatta geniş çapta dağıtılmalıdır; Paydaş geri bildirimlerinin iletilmesi, yorumların ve endişelerin analiz edilmesi ve ele alınması, kamu geri bildirimlerine (ilgili olduğu durumlarda) dayalı yönetim kararlarının iyileştirilmesi ve uzun vadeli ilişkiler kurulması için fırsatlar sağlanmalıdır;

Kapsayıcılık ve yanıt verebilirlik: Daha iyi iletişimi desteklemek ve etkili ilişkiler kurmak için paydaş tanımlaması gereklidir.

5.3 Bugüne Kadar Paydaş Katılımı

Bugüne kadar Türkiye'de Emisyon Ticaret Sistemine temel teşkil edebilecek birçok çalışma yapılmış ve bu çalışmaların tümünde paydaşların katılımına, görüşlerine ve karşılıklı istişarelerine önem verilmiştir. Bugüne kadarki paydaş katılım faaliyetleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Etkileşim yeri ve türü	Tarih	Katılımcılar	Tartışılan önemli konular
PMR Türkiye'nin 1. aşamasında Ankara ve İstanbul'da altı paydaş toplantısı, Türkiye	29 Mart 2018 12 Nisan 2018 27 Kasım 2018 11 Kasım 2019 12 Kasım 2019 29 Kasım 2019	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB), 200 C düzeyinde katılımcı (CEO benzeri Üst Düzey Yöneticiler), kamu kurumlarından üst düzey yöneticiler, özel sektör, akademi, STK'lar ve medya	PESTEL (Politik, Ekonomik, Sosyal, Teknolojik, Çevresel ve Yasal faktörler) analizi Aralık 2019'da tamamlandı. PESTEL analizi, hedef kitlelerin değerleri ve öncelikleri, ifadelerin ve anlatıların tasarımı dahil olmak üzere ilgili ulusal bağlamı ve iletişim kararlarını netleştirir.
Türkiye'nin ilk İklim Şurası, Konya, Türkiye	21-25 Şubat 2022	Özel ve kamu kurumları, üniversiteler, STK'lar	İklim Şurası kapsamında, ülkemizi ve dünyayı derinden etkileyen iklim değişikliğinin tüm yönleriyle ele alınması, iklim değişikliği konusunda özel çalışma grupları oluşturulması, orta ve uzun vadeli strateji hedeflerinin belirlenmesine katkı sağlanması, paydaşların görüş ve önerilerini almak ve nihai önerilerde bulunmak amaçlanmıştır.

PMI Teklif Hazırlama Sürecinde Kamu-Özel Sektör İstişare Toplantıları, Çevrimiçi Toplantı	17 Mayıs 2022 20 Mayıs 2022	Türkiye İklim Değişikliği Başkanlığı, Avrupa İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Geçiş Yuvarlak Masa (ERCST), ETS kapsamındaki olası özel sektörlerden ve ilgili kamu kurumlarından yaklaşık 46 katılımcı	- ETS Kapsamının Belirlenmesi - ETS Kurulumu İçin Yasal Mevzuatın Tanımlanması - ETS Tasarımı İçin Gerekli Araçların Belirlenmesi - ETS'nin Piyasa Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesi - Diğer Piyasa Bazlı Enstrümanların Değerlendirilmesi
PMI Paydaş Toplantıları, Mövenpick Otel, Türkiye	25 Mayıs 2022	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı gibi Türkiye'nin ilgili Bakanlıkları	- Türkiye'de İklim Politikası ve Karbon Fiyatlandırması Çalışmaları - Türkiye'deki karbon fiyatı gelişmelerinde boşluk analizi - Ulusal ETS Tasarımı ve Uygulaması - Ulusal Karbon Vergisi Tasarımı ve Uygulaması - Yurtiçi karbon kredilendirme mekanizması tasarımı ve uygulaması - Karbon Fiyatlandırması ve Piyasalarına İlişkin Ortak Hususlar - Paydaşlarla İletişim, İşbirliği, Karbon Fiyatlandırması Konusunda Kapasite Geliştirme
ETS Toplantısı, Çevrimiçi Toplantı	5 Temmuz 2022	Türkiye Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik Genel Müdürlüğü	- Denizcilik sektörünün AB-ETS'ye ve AB 55'e Uyuma (Fit for 55) dahil edilmesine ilişkin son gelişmeler - AB adayı olarak inovasyon fonu kullanımı mümkün müdür? - ETS Türkiye denizcilik sektörünü kapsamalı mı? - İRD, ETS için bir ön koşul olarak uygulanmalı mı?
PMI Taslak Teklifi İstişare Toplantısı, Çevrimiçi Toplantı	16 Ağustos 2022	ERCST, Türkiye Gelir İdaresi Başkanlığı, Ticaret Bakanlığı, Dünya Bankası, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Orman Genel Müdürlüğü	Paydaş kurumlar görüş, öneri ve yorumlarını belirtmişlerdir.
ETS İstişare Toplantısı, Çevrimiçi Toplantı	19 Eylül 2022	Türkiye İklim Değişikliği Başkanlığı (İDB), Borsa İstanbul (BİST), Takasbank, Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK)	Ülkemizde kurulacak emisyon ticareti sisteminde kurumlar arası işbirliğinin içeriği, kurumsal kapasiteler, kısıtlar ve dünyadan örnekler ele alındı. Tesislere dağıtılacak Ulusal tahsis planı, açık artırma ile ihraç edilen tahsisatların nasıl işleneceği ve

			bundan sonraki süreçlere ilişkin hususlar masaya yatırıldı.
Ulusal Karbon Fiyatlandırma İhtisas Çalışma Grubu	21 Temmuz 2022 13 Ekim 2022	Türkiye İklim Değişikliği Başkanlığı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TUSİAD), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Ticaret Bakanlığı, EPIAŞ	Paydaşlar, Türkiye'nin gelecekteki ETS'sinde yer alacak maddelere ilişkin görüşlerini İklim Kanunu taslak versiyonunda dile getirdiler.

Türkiye'nin önceki PMR deneyimi ile, yukarıdaki tablo paydaşlar arasındaki işbirliğinin sağlam olduğunu göstermektedir. Özellikle İklim Şurası, karbon fiyatlandırmasında güçlü paydaş katılımı için zemin hazırlamıştır. Sonuç olarak, PUB ve İDB'nin başarılı ve verimli bir proje uygulaması için bir PKP geliştirmesi kolay olacaktır.

5.4 Proje Paydaşlarının Ön Listesi ¹

Paydaş Grubu	Paydaş türü	Kurum/Kuruluş	İlgi düzeyi/Görev/ Amaç	Paydaşların proje üzerindeki etkisi	Paydaşlar üzerindeki proje etkileri
Etkilenen Taraflar	Tesisler, Tüketiciler	İRD'den Belirlenen ETS Tesisleri (tesisler için eşikler daha sonra paydaşlarla istişare edilerek belirlenecektir) Tüketiciler (hane)	Türkiye'nin gelecekteki emisyon ticareti sisteminin katılımcıları. Emisyon ticaret sistemi kapsamında emisyonlarını azaltmaları ve doğrudan karbon fiyatlarına maruz kalmaları gerekecektir. Emisyon yoğun sektörlerin üretim süreçlerinde artan maliyetler nedeniyle tüketiciler dolaylı olarak bir karbon fiyatına maruz kalacaktır.	Orta	Yüksek
Diğer İlgili Taraflar	Finans kuruluşları (Bankalar) Finans kurumları	Borsa İstanbul Anonim Şirketi (BİST) İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (Takasbank) Türk Eximbank Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB) Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Enerji Piyasaları İşletme A.Ş. (EPİAŞ) Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)	Emisyon ticareti sistemi piyasası kapsamında, emisyon ticaret sisteminin bütünlüğünü sağlamak amacıyla, tahsisatların kaydı olarak ihraç edilmesi, elde tutulması, iptali ve hak sahibi bazında haklarının izlenmesi, piyasa mekanizması içerisinde işlem kayıt sistemi oluşturulması, kaydıleştirme ve hakları, üyeleri ve elektronik ortamdaki haklar. Kaydi izleme, merkezi saklama ve bunlara ilişkin hakların sahipleri tarafından kullanılması ve devri, ilgili mevzuatta öngörülen çerçevede kayıtların gizliliğini sağlamak. Emisyon ticareti sistemi piyasasındaki işlemlerin takibi, sermaye piyasası suçları ve piyasa suiistimallerine karşı piyasa gözetimi ve denetiminin yapılması	Yüksek	Orta

¹Liste tüm paydaşları kapsamamaktadır ve gerçekleştirilecek nihai eylemler sonucunda yeni paydaşlar dahil olabilir.

Diğer İlgili Taraflar	Hükümet İçi Politika Yapıcılar	Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü, İl Müdürlükleri) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Çalışma Genel Müdürlüğü) Dışişleri Bakanlığı (AB Başkanlığı) Dışişleri Bakanlığı (Çevre, İklim Değişikliği, Sınır aşan Sular Genel Müdür Yardımcısı) Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (Enerji Verimliliği ve Çevre Dairesi Başkanlığı) Hazine ve Maliye Bakanlığı (Gelir İdaresi Başkanlığı) Hazine ve Maliye Bakanlığı (Kamu Mali Yönetimi ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü) Hazine ve Maliye Bakanlığı (Borçlanma Genel Müdürlüğü) Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü) Tarım ve Orman Bakanlığı (Orman Genel Müdürlüğü)	Hükümet içi politika yapıcılar, Uluslararası Mevzuat, Ülke Stratejileri, Uluslararası Anlaşmalar/Sözleşmeler, Mevzuat, Adil Geçiş Mekanizması, Muhtemel Vergi Uygulamaları konularındaki görev, yetki ve sorumlulukları nedeniyle paydaş olarak yer almaktadır.	Yüksek	Orta
-----------------------	--------------------------------	--	---	--------	------

		Ticaret Bakanlığı (Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü) Ticaret Bakanlığı (İhracat Genel Müdürlüğü) Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (Denizcilik Genel Müdürlüğü) Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü)			
	Diğer devlet kurumları	TÜBİTAK Bilişim ve Bilgi Güvenliği İleri Teknolojiler Araştırma Merkezi (TÜBİTAK BİLGEM) Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) Türk Standartları Enstitüsü (TSE) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Türkiye'de araştırmaların yönetimi, finansmanı ve yürütülmesinde lider kuruluştur. Bilim ve teknolojiyi ilerletmek, araştırma yapmak ve Türk araştırmacılarını desteklemek misyonuyla 1963 yılında kurulmuştur. TÜBİTAK özerk bir kurumdur ve üyeleri üniversiteler, endüstri ve araştırma kurumlarından önde gelen akademisyenler arasından seçilen bir Bilim Kurulu tarafından yönetilir. TÜBİTAK, ulusal hedef ve öncelikler doğrultusunda araştırma ve geliştirmeyi teşvik etmek, geliştirmek, organize etmek, yürütmek ve koordine etmekten sorumludur. TÜRKAK, uygunluk değerlendirme kuruluşlarını akredite etmek amacıyla, bu kuruluşların ulusal ve uluslararası standartlara uygun olarak faaliyet göstermelerini ve böylece uygunluk değerlendirme kuruluşları tarafından verilen sertifikaların ulusal ve uluslararası geçerliliğe sahip olmasını sağlamak amacıyla Devlet tarafından tanınan tek ulusal akreditasyon kuruluşudur. Doğrulayıcı kuruluşlar TÜRKAK tarafından akredite edilmiş olmalıdır. Türkiye'de standardizasyon konusunda tek yetkili kuruluş olan TSE, belgelendirme, test, eğitim,	Yüksek	Orta

			gözetim ve muayene faaliyetlerini içeren kalite altyapısının farklı alanlarında faaliyet göstermektedir. KOSGEB, Türkiye'deki küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomide sahiplenmelerini ve büyümelerini, rekabet güçlerini artırmalarını ve sektördeki ekonomik gelişmelere uygun olarak faaliyet göstermelerini sağlamak amacıyla kurulmuş bir kamu kurumudur.		
	Sivil toplum örgütleri, Dernekler, Birlikler,	Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED) Elektrik Üreticileri Derneği (EÜD) İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) Türkiye Alüminyum Sanayiciler Derneği (TALSAD) Türkiye Çelik Üreticileri Derneği (TÇÜD) Gübre Üreticileri İthalatçıları ve İhracatçıları Derneği (GUID) Türkiye Çimento Sanayicileri Birliği (TÜRKÇİMENTO) Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) Türkiye Müteahhitler Birliği (TMB)	Türkiye'de faaliyet gösteren uluslararası şirketleri temsil etmek, uluslararası şirketlerin Türkiye'deki etkinliğini ve karlılığını artırmak, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine katkıda bulunarak ülkenin yatırımcılar için cazibe düzeyini artırmak. Üye Firmalar arasında iş birliği ve dayanışmayı sağlamak, ortak sorunlara karşı ortak stratejiler geliştirilmesini organize etmek, İlgili kamu kurum ve kuruluşları ile iletişime geçerek üyelerin ortak sorunlarını ve çözüm önerilerini iletmek, Sektördeki yasa ve mevzuat değişikliklerini takip etmek ve bunlara yönelik öneriler geliştirmek, Piyasa ile ilgili kurallar ve gelişmeler hakkında üyeleri bilgilendirmek, Sektördeki gelişmeleri yakından takip ederek sempozyum, seminer, konferans ve eğitim programları düzenlemek. Sera Gazı İzleme Planlarına uygun olarak Sera Gazı Yönetim Sistemleri Doğrulama sürecinin tüm aşamalarını yürütmek üzere TÜRKAK tarafından akredite edilmiş ve Sera Gazı Doğrulama Kurumu Yeterlilik Belgesi almış kurum veya kuruluşlara Sera Gazı Doğrulama Kuruluşu denir. ETS kapsamını	Orta	Orta

		Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED) İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD Türkiye) Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB) Akredite sera gazı doğrulama kuruluşları Üniversiteler, Akademisyenler	oluşturacak olan İRD sistemindeki veriler, doğrulama kuruluşları tarafından sağlanmaktadır. ETS konusunda çalışmaları olan deneyimli akademisyenlerin projenin ilgili bölümlerinde görev alabileceği ve proje süresince deneyimlerinden yararlanılabileceği düşünülmektedir.		
Hassas Gruplar	Emisyon yoğun sektörlerde istihdam edilen çalışanlar	Emisyon yoğun sektörler	Bu sektörlerde düşük karbonlu teknolojilerin benimsenmesi sağlandığında işlerini kaybetme riski	Düşük	Yüksek

6 PAYDAŞ KATILIM PROGRAMI

6.1 Etkileşim Yöntemleri ve Araçları

Farklı hedef grupları için farklı mesajlar, söz konusu konulara ilişkin farklı farkındalık seviyeleri, farklı bilgi ihtiyaçları ve farklı medya kullanımı, iyi tasarlanmış ve iyi konumlandırılmış bir dizi iletişim önlemi gerektirmektedir. Hedef gruplar arasında yüksek ve etkili erişim, yalnızca çok çeşitli farklı iletişim önlemleri yoluyla değil, aynı zamanda farklı kanallar aracılığıyla iletişim kurularak oluşturulabilen tekrarlanan temaslar yoluyla da elde edilebilir. Bütüncül paydaş katılım planındaki Etkileşim Yöntemleri ve Araçları, medya ilişkileri faaliyetlerini, bilgi ve tanıtım materyallerini (raporlar, broşürler, kitapçıklar vb.), etkileşimli önlemleri (bültenler), anketi, paydaş toplantılarını, diyalog iletişimini (seminerler vb.) ve medya ortaklığını içerebilir. Farklı iletişim önlemleri, yinelenen kampanya mesajları ve anlatımlarıyla birbirine bağlanacaktır.

Deneyimli akademisyenlerin, ETS mevzuatının geliştirilmesinde projeye yardımcı olacağı ve bunun sonucunda akademik çevre, İDB ve PUB arasında güçlü bir iletişim kurulması öngörülmektedir.

Geniş tabanlı bir paydaş katılım stratejisi uygulanacaktır. İletişim çabaları, örneğin hava kirliliğinin azaltılması, yenilenebilir enerji ve temiz enerji, düşük karbonlu yatırımlar, enerji kaynaklarının daha güvenli hale getirilmesi veya istihdam yaratılması gibi karbon fiyatlandırmasının faydalarını vurgulayacaktır. İklim değişikliğinin riskleri ve fırsatları, her bir farklı dinleyici kitlesinin endişelerine ve önceliklerine göre her zaman tartışmaların bir parçası olacaktır. Temiz hava, enerji geçişi, yeşil ekonomi, temiz enerji veya yeşil işler yaratma açısından karbon fiyatlandırması çerçevelenecektir. Kamusal iletişimde ekonomi, finans veya iklim bilimi raporlarında kullanılan uzman dilinden kaçınılacak ve tüm paydaşlar tarafından kolaylıkla anlaşılabilir, erişilebilir ve daha geleneksel bir dil kullanılacaktır. ÇŞİDB, politika belirleme sürecinde paydaş toplantıları/tartışmaları ve medya izleme faaliyetleri yürütmeye devam edecek ve daha sonra iletişimde kullanılan dili değerlendirerek, gerektiğinde iletişim stratejisini buna göre revize edecektir. Paydaşlar dinlenecek ve politikayı güçlendirmek, iletişimi şekillendirmeye yardımcı olmak için geri bildirim ve tavsiye vermeye teşvik edilecektir. Paydaşlarla istişare, temel anlatıları iyileştirmek ve test etmek için kullanılacaktır. İletişim, örneğin ekonomi için düşük karbon teknolojileri, çevre, yeni iş/istihdam fırsatları, hava kirliliği, ulusal güvenlik ve kendi kendine yetme gibi karbon fiyatlandırma fırsatlarına odaklanacaktır. Karbon fiyatlandırma anlatılarının iletilmesi, karbon fiyatlandırmasının işletmelere ve tüketicilere bu değişikliği yapmalarında nasıl yardımcı olduğunu gösterecektir. Temel anlatılar, eylemsizliğin olumsuz sonuçlarından ziyade olumlu eylem fırsatlarına odaklanacaktır.

Paydaş katılım faaliyetleri, düzgün ve zamanında bilgilendirilmelerini sağlamak için ana hedef kitlelere hitap edecektir. Kitle katılımı, Paydaş Katılım Stratejisinin temel unsuru olan hükümet içinde dahili destek oluşturarak başlayacaktır. Türkiye'de ticaret ve sanayi odaları, ortak çıkarların, değerlerin ve farklı mesleki mesleklerdeki insanların geniş ağlarıdır ve politikanın etkinleştirilmesinde kilit rol oynarlar. Bu nedenle, eleştirel bir izleyici kitlesidirler.

Ayrıca Yeşil Mutabakat Eylem Planı kapsamında oluşturulan Ulusal Karbon Fiyatlandırma İhtisas Çalışma Grubu üyeleri de önemli bir paydaş grubunu oluşturmaktadır. Bu çalışma grubu altında oluşturulan alt çalışma grupları, “Denkleştirme Faaliyetleri Alt Çalışma Grubu” ve “Emisyon Ticaret Sistemi Alt Çalışma Grubu” üyeleri, temsil ettikleri gruplar, iş deneyimleri ve uzmanlık alanları açısından önem taşımaktadır.

Katılım faaliyetlerinin Türkiye’de yapılması planlanan ETS kapsamında yer alacak tesislere odaklanılarak yürütülmesi ve bu tesislerin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Katılım faaliyetleri, tesislerin endişelerini dikkate alacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu nedenle anlatılar, formülasyon, uyarılma ve uygulama dahil olmak üzere karbon fiyatlandırmanın her aşamasında değerlerine değinmelidir. İletişim, özel sektör, iş çevreleri, akademik çevre, sivil toplum kuruluşları, medya (geleneksel ve yeni medya), gençler ve genel kamuoyunu dahil etmeye odaklanacaktır. Kitleler farklı segmentlere ve tutumlarına göre ayrılır:

- Karbon fiyatlandırmasını destekleyen ve/veya konuyla ilgili güçlü hükümet eylemini destekleyen temel kitleler.
- Ara görüşlere sahip, ancak yine de açık fikirli olan açık kitleler.
- Prensip olarak karbon fiyatlandırmasına karşı olduğunu ifade eden muhalif kitleler.
- İklim değişikliği veya karbon fiyatlandırması hakkında güçlü bir fikir veya motivasyon göstermeyen ilgisiz izleyiciler.

Türkiye, 2014 yılından bu yana düzenli çalışan bir İzleme Raporu ve Değerlendirme (İRD) sistemine sahiptir. Tesislerin izleme planlarını ve sera gazı envanter raporlarını sunabilmeleri için çevre bilgi sistemi (EÇBS) ile entegre bir yazılım platformu kurulmuştur. Türkiye’de olası bir ETS bağlamında, Türkiye’nin İRD sisteminin kapsadığı tesisler açısından kapsamı, paydaşların görüşleri de dikkate alınarak PMI Projesinde belirlenecektir.

Türkiye’de hâlihazırda İRD için düzenleyici, prosedürel ve kurumsal bir çerçeve bulunmaktadır. Kapasite Boşluk Analizi Raporu’nun vurguladığı gibi, bu çerçeve işlevseldir ve büyük ölçüde amaca uygun olduğunu kanıtlamıştır. Bununla birlikte, ETS’ye uygunluğunu sağlamak için bu çerçevenin bazı yönlerinin gözden geçirilmesi gerekecektir. Örneğin, ETS’nin kapsamı hâlihazırda mevcut İRD tarafından kapsanan sektörlerin ötesine genişletilirse, düzenlemeye tabi tüm kuruluşların izleme emisyonlarına tabi olmasını sağlamak için ilgili kuralların güncellenmesi gerekecektir. Ayrıca, mevcut kapsamda emisyon verilerini toplama ve işleme yetkisinin, verilerin piyasa katılımcıları ve veri hizmetlerini sağlamak için ek bilgilere ihtiyaç duyan analitik sağlayıcılar gibi diğer paydaşlar tarafından kullanılmasını engelleyebilecek gizlilik gereksinimleri açısından da değiştirilmesi gerekebilir.

Mevcut İRD çerçevesini geliştirme, genişletme ve ETS’ye entegre etme seçenekleri, masa başı araştırması ve ilgili devletlere yapılacak çalışma ziyaretleri yoluyla yeniden belirlenebilir ve ardından hükümet temsilcileri, paydaşlar ve yerel/uluslararası uzmanların katılacağı, mevcut İRD kapsamının performansı ve ETS’yi etkinleştirmek için düzenleyici değişikliklere veya güncellemelere duyulan ihtiyacı belirleyecek bir çalıştay ile tanımlanabilir. Bu keşfin sonuçları, ETS Tasarım Raporunda yer alan tavsiyeler için ilgili paydaşlarla istişarelerde sunulması gereken

bilgileri sağlayabilir ve yasama desteğine ilişkin teknik çalışma programının bir parçası olarak somut düzenleyici tedbirleri besleyebilir.

Ulusal emisyon ticaret sistemi uygulanmaya başladığında, İRD sistemindeki ETS kapsamında yer alacak tesisleri sistemden doğrudan etkilenecektir.

6.1.1 Bilgi Paylaşımı için Önerilen Stratejiler ve Materyaller

Paydaş katılımı aşağıdaki yöntemlerle sağlanabilir;

-Nicel ve nitel araştırmalar, (Anketler, farklı seçenekler arasından en uygun olanın seçilmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca, endüstriyel tesislerin uygulamaya geçişe hazır olup olmadığı ve beklentileri belirlenebilir. Örneğin, sektörel bazda geçiş olması durumunda, anketler öncelikli sektörü belirlemek için kullanılabilir.)

-Toplantılar (Toplantılar farklı hedef kitle ve farklı sayıda katılımcı ile yapılmalı. Konular hedef kitlenin ilgi ve bilgilerine göre belirlenmeli. Nihai amaç için karar verilecek konular tasnif edilerek planlı bir şekilde ilerleme kaydedilmelidir.)

-Çalıştaylar, (Çalıştaylar, katılımcı profilinin çok dikkatli belirleyerek yürütülmesi gereken faaliyetlerdir. İnteraktif bir ortamın sağlanması esastır.)

-Eğitimler, çalışma ziyaretleri (Çalışılacak konunun uzmanlık ihtiyacı, karar verme sürecine etkisi ve aktarılacak bilginin boyutu dikkate alınarak uygun ortamlarda ve yeterli sayıda Eğitimcilerin eğitimi, eğitim konularını daha sonra diğer paydaşlara aktarabilmeleri için planlanabilir. Çalışma ziyaretleri, en iyi uygulamaları yerinde görmek için diğer katılım faaliyetlerini tamamlayıcı olacaktır.)

PMI Uygulama Destek Planında tanımlanan önerilen iş programı bölümleri ve faaliyetleri ve her bir bileşen için ilgili paydaş katılımları aşağıdaki tabloda proje aşaması olarak verilmektedir.

Proje aşaması	Hedef paydaşlar	Etkileşim konusu	Kullanılan yöntem	Sorumluluklar
Bölüm 2: Ülkenin kalkınma politikası karışımında CP	ÇŞİDB (İDB) PMI/DB	Mevcut mevzuat, politikalar ve kurumlarla etkileşimlerin belirlenmesi	Toplantılar, Anketler	ÇŞİDB (İDB) PUB
Bölüm 3: SP için siyasi taahhüt, kapasite ve destekleyici yapılar	ÇŞİDB (İDB) PMI/DB/ Finans Kuruluşları	KFA karar verme sürecini destekleyin: KFA tasarımını ve uygulamasını desteklemek için bir çalışma programı geliştirin	Toplantılar, Eğitimler, Anketler	ÇŞİDB (İDB) PUB
Bölüm 4 Modül A: ETS tasarımı ve uygulaması	DB/ÇŞİDB/ Finans Kuruluşları	PMR Çıktılarının İncelenmesi	Toplantılar, Çalışma ziyaretleri, Anketler	ÇŞİDB (İDB) PUB
Bölüm 4 Modül A: ETS tasarımı ve uygulaması	Finans Kuruluşları	ETS için Taslak Tasarım Seçenekleri	Toplantı/Atölye Çalışmaları, Anketler	ÇŞİDB (İDB) PUB
	Kapalı Tesisler	Tüm ETS Sektörleri için Emisyon Yoğunluğu Kıyaslamaları Geliştirin	Toplantı/Atölye Çalışmaları, Çalışma Ziyaretleri, Anketler	ÇŞİDB (İDB) PUB
	Hükümet İçi Politika yapıcılar, Karbon Yoğun Sektör Tesisleri/Sivil toplum kuruluşları, dernekler, meclisler	ETS Mevzuatının Hazırlanması	Toplantı/Atölye Çalışmaları/Saha Ziyareti/Toplantı/Anket	ÇŞİDB (İDB) PUB
	Hükümet İçi Politika Yapıcılar	ETS Etkilerinin Ekonomik Modellenmesi	Toplantı/Atölye Çalışmaları	ÇŞİDB (İDB) PUB
	Uyumluluk Varlıkları	Kayıt Geliştirme	Toplantı/Atölye Çalışmaları	ÇŞİDB (İDB) PUB
	Kapsanan Tesisler/Sivil toplum kuruluşları,dernekler,toplantılar	Uygulama ETS Pilotu ve Aşama 1	Toplantı/Atölye Çalışmaları	ÇŞİDB (İDB) PUB
Bölüm 4 Modül B: Karbon Vergisi	Hükümet İçi Politika Yapıcılar	Genişleyen karbon fiyatlandırmasının değerlendirilmesi	Toplantı/Atölye Çalışmaları, Çalışma Ziyaretleri, Anketler	ÇŞİDB (İDB) PUB

	Hükümet İçi Politika Yapıcılar	Mevzuatın hazırlanmasına destek	Toplantılar, Anketler	ÇŞİDB (İDB) PUB
Bölüm 4 Modül C:	Hükümet İçi Politika Yapıcılar	Doğrulanmış Emisyon Azaltımlarını (DEA) izlemek için bir kayıt dâhil olmak üzere yerel kredilendirme mekanizması tasarlayın	Toplantı/Atölye Çalışmaları	ÇŞİDB (İDB) PUB
Ulusal Kredilendirme Mekanizması	Hükümet İçi Politika Yapıcılar	Seçilen sektörler için mevzuat ve ikincil mevzuat, standartlar ve metodolojiler geliştirmek	Toplantı/Atölye Çalışmaları, Halkla Diyalog, Anketler	ÇŞİDB (İDB) PUB
	Hükümet İçi Politika Yapıcılar	Kılavuz belgeler de dahil olmak üzere kredilendirme mekanizmasını uygulayın	Toplantı/Atölye Çalışmaları	ÇŞİDB (İDB) PUB
Bölüm 5 Modül A:	ÇŞİDB (İDB) PMI/DB/ Kamu ve Özel Kuruluşlar/STK'lar/Finans Kuruluşları/Akademi	Bir paydaş haritası geliştirin	Toplantı/Atölye Çalışmaları	ÇŞİDB (İDB) PUB
İletişim stratejisi	ÇŞİDB (İDB) PMI/DB/ Kamu ve Özel Kuruluşlar/STK'lar/Finans Kuruluşları/Akademi PMI/DB/ Kamu ve Özel Kuruluşlar/STK'lar	Halkın iklim değişikliği hakkındaki görüşlerine ve kamu ve hedeflenen iletişim için olası mesajlara yönelik pazar araştırması	Toplantı/Atölye Çalışmaları, Anketler	ÇŞİDB (İDB) PUB
	ÇŞİDB (İDB) PMI/DB/ Kamu ve Özel Kuruluşlar/STK'lar/Finans Kuruluşları/Akademi	Karbon fiyatlandırması için bir iletişim stratejisi geliştirin	Toplantı/Atölye Çalışmaları	ÇŞİDB (İDB) PUB
	ÇŞİDB (İDB) PMI/DB/ Kamu ve Özel Kuruluşlar/STK'lar/Finans Kuruluşları/Akademi	PMI bileşenleri için tanıtım ve görünürlük programının hazırlanması ve uygulanması	Toplantı/Atölye Çalışmaları	ÇŞİDB (İDB) PUB
	ÇŞİDB (İDB) PMI/DB/ Kamu ve Özel Kuruluşlar/STK'lar/Finans Kuruluşları/Akademi	Çalıştaylar, çalışma gezileri, eğitim dahil olmak üzere ETS, Madde 6 ve ekonomik modelleme hakkında İDB ve paydaşlar için kapasite geliştirme	Toplantı/Atölye Çalışmaları	ÇŞİDB (İDB) PUB
Bölüm 5 Modül B:	ÇŞİDB (İDB)	Güncellenen politika ve bilgileri dikkate alarak Madde 6 mekanizmalarında Türkiye için	Toplantı/Atölye Çalışmaları/Eğitimler	ÇŞİDB (İDB) PUB

Paris Anlaşması Madde 6 Konularında Destek	PMI/DB/ Kamu ve Özel Kuruluşlar/STK'lar/Finans Kuruluşları/Akademi	potansiyel yol haritaları geliştirmek		
	ÇŞİDB (İDB) PMI/DB/ Kamu ve Özel Kuruluşlar/STK'lar/Finans Kuruluşları/Akademi	SBI/SBSTA/COP/CMA/CMP toplantıları ve müzakereler için kapasite geliştirme desteği	Toplantı/Atölye Çalışmaları/Eğitimler	ÇŞİDB (İDB) PUB
Bölüm 5 Modül C: Adil Geçiş	ÇŞİDB (İDB) PMI/DB/Akademikler/Ka mu Kuruluşları	Adil geçişi sağlamak için ETS'nin sosyo-ekonomik etkilerinin modellenmesi	Toplantı/Atölye Çalışmaları, Anketler	ÇŞİDB (İDB) PUB
	ÇŞİDB (İDB) PMI/DB/Akademikler/Ka mu Kuruluşları	KFA'lar için Adil Geçiş Stratejisi ve Eylem Planı Oluşturma	Toplantı/Atölye Çalışmaları	ÇŞİDB (İDB) PUB

* Saha ziyaretleri, tesislerin konumuna göre değişiklik gösterebilir. Tesislerin bulunduğu coğrafi bölge belirlenerek sektör dernekleri ve temsilcileri ile toplantılar yapılabilir. Örneğin Marmara Bölgesi'nde bulunan tesislerin temsilcileri ile Marmara bölgesi içerisinde belirlenen bir il seçilebilir. Anketler çevrimiçi olarak veya saha ziyaretleri sırasında doldurulabilir. Bu konuda sektör derneklerinden yardım alınabilir.

Yukarıdaki tabloda yer alan yöntemler, paydaşların, İDB ve PUB tavsiyeleri doğrultusunda projenin uygulanması sırasında genişletilebilir/çıkarılabilir.

7 KAYNAKLAR VE SORUMLULUKLAR

7.1 Kaynaklar

PMI Uygulama Destek Planındaki İletişim Stratejisinde (Bölüm 5 - Modül A) belirtildiği gibi, paydaş katılımı ile ilgili faaliyetler şunlardır:

- Bir paydaş haritası geliştirilmesi
- Halkın iklim değişikliği hakkındaki görüşlerine ve kamu ve hedeflenen iletişim için olası mesajlara yönelik pazar araştırması
- Karbon fiyatlandırması için bir iletişim stratejisi geliştirilmesi
- PMI bileşenleri için tanıtım ve görünürlük programının hazırlanması ve uygulanması
- Çalıştaylar, çalışma gezileri, eğitim dâhil olmak üzere ETS, Madde 6 ve ekonomik modelleme hakkında İDB ve paydaşlar için kapasite geliştirme

7.2 Sorumluluklar

PMI projesinin Türkiye'deki kilit paydaşları ve ana sorumlulukları;

Aktör	Paydaş katılım sorumlulukları
Dünya Bankası	İDB aracılığıyla genel denetim sağlanması
İDB	Proje yönetimi, koordinasyon ve karar verme; ETS uygulaması ve anket yapma, eğitim ve atölye çalışmaları düzenleme gibi bilgi paylaşım materyallerini kullanarak paydaş iletişimi

PUB Ekibi	Proje yönetimi, organizasyonel işlevler, uygulama denetimi ve iletişim, İDB'nin bilgi paylaşım materyallerini şekillendirmesine yardımcı olur.
Ulusal Karbon Fiyatlandırması Uzmanlık Çalışma Grubu	Öneriler
İklim Değişikliğine Uyum Koordinasyon Kurulu (IDUKK)	İklim değişikliği politikalarında genel ilkelerin belirlenmesi

Aşağıdaki tablo, söz konusu faaliyetlerden sorumlu paydaşları ve PMI Uygulama Destek Planı Bölüm 5 Modül A'da belirtilen iletişim stratejisi faaliyetleri listelemektedir.

İletişim Stratejisi Kapsamındaki Faaliyetler (Bölüm 5 Modül A)	Lider Kuruluş
Bir paydaş haritası geliştirilmesi	ÇŞİDB (İDB) PUB
Halkın iklim değişikliği hakkındaki görüşlerine ve kamu ve hedeflenen iletişim için olası mesajlara yönelik pazar araştırması	ÇŞİDB (İDB) PUB
Karbon fiyatlandırması için bir iletişim stratejisi geliştirilmesi	ÇŞİDB (İDB) PUB
PMI bileşenleri için tanıtım ve görünürlük programının hazırlanması ve uygulanması	ÇŞİDB (İDB) PUB
Çalıştaylar, çalışma gezileri, eğitim dâhil olmak üzere ETS, Madde 6 ve ekonomik modelleme hakkında İDB ve paydaşlar için kapasite geliştirme	ÇŞİDB (İDB) PUB

8 ŞİKÂyet MEKANİZMASI

8.1 Ulusal Düzeyde Şikâyet Mekanizması

Mevcut durumda, karbon piyasası konuları ile ilgili tüm öneri, bilgi talebi veya muhbir şikâyetleri Türkiye'de “Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)” ve “ALO 181” aracılığıyla iletilmektedir.

3071 Sayılı Dilekçe Hakkı Yasası (1984) ve 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Yasası (2003), ulusal düzeydeki şikâyet mekanizması olan CİMER'in temelini oluşturmaktadır. CİMER, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'na bağlı olarak faaliyet göstermekte ve kamuoyundan talep, şikâyet, övgü ve bilgi taleplerini almak için resmi devlet aracı olarak hizmet vermektedir. Başvuru sahipleri taleplerini (öneri, şikâyet, övgü, bilgi talebi veya ihbar şikâyeti gibi) aşağıda belirtilen iletişim kanallarından Başkanlığa iletebilirler.

Web sayfası	https://www.cimer.gov.tr https://giris.turkiye.gov.tr/
Yardım hattı	Alo 150
Posta adresi	TC Cumhurbaşkanlığı Külliyesi 06560 Beştepe – Ankara
Telefon	+90 312 590 2000
Faks	+90 312 473 6494

Kim şikâyetle bulunabilir?

Aşağıdaki şartları taşıyan herkes şikayetini iletebilir;

- 12 yaşından sonra ayırt etme gücüne sahip kişiler
- Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları
- Mavi kart sahipleri/çift vatandaş olanlar
- Ayrımcılık yapabilen engelliler
- Uluslararası anlaşmalar gereğince yabancılar Türkçe yazmak şartıyla mütakabiliyet çerçevesinde başvuru yapabilirler.

CİMER'in kurumsal kapsamı nedir?

CİMER kapsamına giren kurumlar;

- Cumhurbaşkanlığı Merkez Teşkilatı
- Cumhurbaşkanlığı Daireleri, Kurulları ve Bağlı Başkanlıklar
- Bakanlıklar
- Valilikler
- Kaymakamlıklar
- Üniversiteler
- Bağlı, İlgili ve İlişkili Kurum ve Kuruluşlar
- Belediyeler (Büyükşehir, İl ve İlçe Belediyeleri)
- İl Özel İdareleri

Başvuru sahipleri CİMER aracılığıyla taleplerini doğrudan ilgili mercilere iletebilmektedir. Başvuru sahipleri, talebini iletecekleri mercii bilmiyorlarsa, CİMER'e talepte bulunabilirler ve CİMER, yetkili personel tarafından yapılan ön değerlendirmeden sonra talebi ilgili devlet kurumuna yönlendirir.

CİMER, yalnızca iletilecek talebin ihbarcı şikâyeti kategorisinde olması halinde isimsiz başvurulara izin vermektedir. Bir başvuru sahibi günde yalnızca bir talepte bulunabilir. CİMER'e iletilen talepler 30 gün içinde sonuçlandırılır. Başvuru sahipleri bu süre içinde geri bildirim almazsa şikayetlerini CİMER'e yeniden iletebilir veya Kamu Denetçiliği Kurumu'na (www.ombudsman.gov.tr) yükseltebilirler. CİMER, yalnızca Türkçe uygulamalara izin vermekte olup, kullanıcıları için ayrıntılı bir Türkçe kullanım kılavuzuna sahiptir (<https://cimer.gov.tr/50sorudacimer.pdf> adresinden ulaşılabilir).

8.2 Bakanlık Düzeyinde Şikâyet Mekanizması

“ALO 181” ÇŞB tarafından çevre kirliliği şikâyetleri için başlatılan bir şikâyet mekanizması olarak hizmet vermektedir. Şikâyetler çevrimiçi olarak <https://alo181.csb.gov.tr/web/adresinden> veya Türkiye içinden “181” aranarak iletilebilir.

Alo 181'in merkezi, PMI Projesi hakkında alınan tüm sorguları veya şikâyetleri almak ve kaydetmek ve bunları projenin PUB'sine iletmek için bilgilendirilecektir. ALO 181 müşteri temsilcisi şikâyeti kayıt altına alacak ve şikâyet sahibine yanıt istenip istenmediğini soracaktır. Şikâyetçi şikâyetinin sonucu hakkında geri bildirim isterse, şikâyetçiden telefon veya e-posta bilgilerini vermesi istenir. Şikâyetçi isminin gizli kalmasını tercih etse bile şikâyeti Alo 181 müşteri temsilcisi tarafından kayıt altına alınır. Daha sonra kaydedilen şikâyetin her türü ÇŞB'nin ilgili birimine gönderilir.

8.3 Dünya Bankası Şikâyet Giderme Hizmeti

Dünya Bankası tarafından finanse edilen tüm projelerde, Dünya Bankası tarafından desteklenen projelerden olumsuz etkilendiğini düşünen kişi veya topluluklar, şikâyetlerini Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na veya Dünya Bankası'nın Şikâyet Çözüm Servisi'ne (GRS) iletebilir ([https:// www.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services/grievance-redress-service](https://www.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services/grievance-redress-service))

GRS, proje ile ilgili kaygıları ortadan kaldırmak için alınan şikâyetlerin hızlı bir şekilde incelenmesini sağlar.

Projeden etkilenen topluluklar veya bireyler de şikâyetlerini Dünya Bankası Bağımsız Teftiş Paneline iletebilirler. Bu panel, şikâyetle bulunan kişi veya toplulukların, Dünya Bankası'nın performans kriterlerinden birinin veya birkaçının ihlali nedeniyle zarar görüp görmediğini belirler. Panel, alınan şikâyetlerle ilgili endişelerini doğrudan Dünya Bankası'na iletebilir. Bu aşamada, Dünya Bankası'nın şikâyetlere yanıt verme fırsatı olacaktır.

9 İZLEME VE RAPORLAMA

Paydaş Katılım Planı, projede teknik yardım faaliyetleri tamamlanana kadar gerektiği durumlarda revize edilecek ve güncellenecektir. Paydaş katılım faaliyetlerinin durumu ve ilgili düzeltici/önleyici faaliyetlerin uygulanması ile birlikte kamu şikâyetleri, soruşturmalar ve ilgili olaylar hakkında altı aylık özetler ve dâhili raporlar sorumlu personel tarafından derlenecek ve projenin üst yönetimine havale edilecektir. Özetler, şikâyetlerin ve bilgi taleplerinin hem sayısını hem de niteliğini değerlendirmek için bir mekanizmanın yanı sıra, Projenin bunları zamanında ve etkili bir şekilde ele alma becerisini sağlayacaktır. İzleme raporları aşağıdaki bilgileri içerecektir;

- Şikâyet Mekanizması uygulamasının durumu (prosedürler, eğitim, halkı bilinçlendirme kampanyaları, bütçeleme vb.),
- Alınan şikâyet sayısı (başvuru, öneri, şikâyet, talep, olumlu geri bildirim) ve çözüme kavuşturulan şikâyet sayısına ilişkin nicel veriler,
- Şikâyetlerin ve yanıtların türü, sunulan sorunlar ve çözülmemiş şikâyetler, alınan önlemlerden (yanıtlardan) memnuniyet düzeyine ilişkin nitel veriler,
- Alınan düzeltici faaliyetlerin özeti,
- Alınan şikâyetler hakkında ayrıştırılmış veriler (cinsiyet, il vb.).
- Bugüne kadar yürütülen paydaş katılımı faaliyetleri, katılımın türü, katılımcı sayısı, dağıtılan bilgiler ve alınan geri bildirimlere ilişkin veriler.